

Plodiny v podnicích polní výroby

Ing. Zuzana Fuksová, Ph.D., Ing. Iveta Mlezivová

Kontaktní pracoviště FADN ČR, Ústav zemědělské ekonomiky a informací

Podniky specializované na polní výrobu hospodaří na více než jedné třetině celkové obhospodařované zemědělské půdy v ČR. Každoroční výběrové šetření FADN, které v rámci činnosti ÚZEI (příspěvkové organizace MZe) umožňuje pravidelný sběr dat a sledování dlouhodobého vývoje výsledků komerčně zaměřených podniků. Pro účely analýzy byla vybrána sedmiletá časová řada z let 2014-2020. Ve výběrovém souboru FADN jsou podniky polní výroby zastoupeny ze dvou třetin podniky fyzických osob a jednu třetinu tvoří podniky právnických osob. Výsledky vycházejí z vážených dat, která reprezentují podniky daného výrobního zaměření v ČR.

Dominantní složkou celkové produkce je u podniků této specializace rostlinná výroba, která v roce 2020 tvořila v průměru 81,2 %. U podniků fyzických osob představovala 91,5 % z celkové produkce, ve skupině právnických osob byl její podíl 76,8 % z celkové produkce. Tržby z rostlinné výroby představovaly 95,2 % z produkce RV a zároveň 80,0 % z celkových tržeb zemědělských podniků této specializace. Podíl živočišné výroby je u podniků zaměřených na polní výrobu nevýznamný, tvoří dlouhodobě pouze 4-5 % z celkové produkce, a stále klesá. Naproti tomu stoupá význam ostatní produkce, která v roce 2020 dosahovala 14,4 % z celkové produkce. Více než jednu třetinu tvoří tržby za poskytování služeb cizím subjektům (smluvních prací) a zhruba jednu pětinu zajišťují tržby ze zpracování rostlinné produkce. Množství a cena poskytovaných služeb se však vždy odvíjí od poptávky v průběhu daného roku.

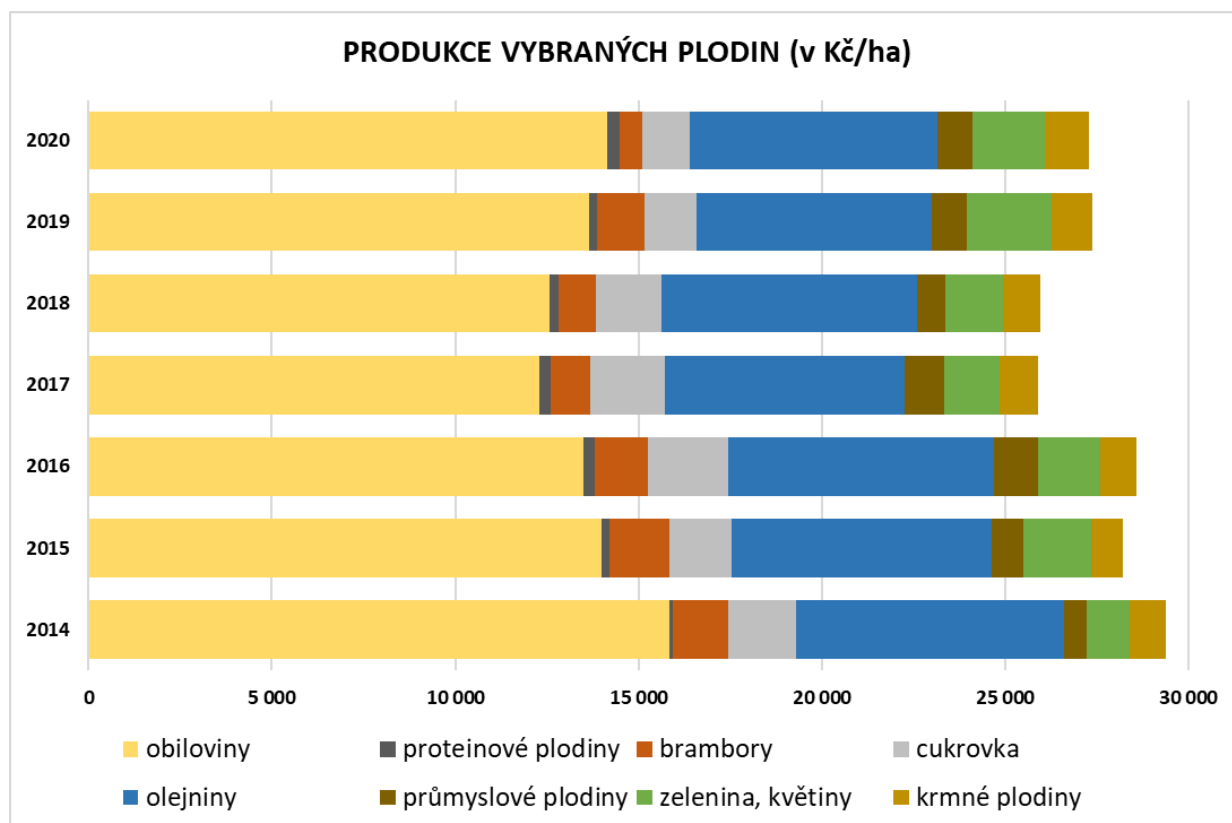
Podniky výběrového souboru FADN zařazené do výrobní specializace polní výroba mají své zastoupení ve všech výrobních oblastech. V roce 2020 se celkem 56 % podniků nacházelo v řepářské výrobní oblasti a téměř 35 % podniků hospodařilo v bramborářské nebo bramborářsko-ovesné výrobní oblasti. Více než 8 % podniků pak zastupuje kukuřičnou výrobní oblast a téměř 1 % pak také horskou oblast. Z pohledu hospodaření v oblastech s přírodními omezeními je pouze 30 % podniků v některé z oblastí ANC (horská, specifická nebo ostatní). Většina (70 % podniků) se nachází mimo oblasti ANC.

Průměrná výměra obhospodařované půdy vzrostla u podniků orientovaných na polní výrobu ze 188,0 ha v roce 2014 na 226,3 ha v roce 2020. S postupným zvyšováním průměrné výměry klesá podíl připachtované zemědělské půdy. V roce 2014 tvořila plocha připachtované půdy průměrně 78,1 %, zatímco v roce 2020 se její podíl snížil na 68,5 %. V podnicích právnických osob poklesl podíl připachtované půdy z 85,4 % na 78,5 %, u podniků fyzických osob došlo ke snížení podílu z 67,9 % na 51,7 %. Vzhledem k navýšení celkové výměry je zřejmé, že podniky v posledních letech významně investovaly do nákupu vlastní orné půdy.

Vývoj produkce

Hodnota produkce rostlinné výroby přepočtené na hektar se ve sledovaném období snížila z 29 678 Kč/ha v roce 2014 na 27 823 Kč/ha v roce 2020. V letech 2014-2016 se udržovala kolem 29 tis. Kč/ha, je však třeba připomenout, že tyto roky byly pro rostlinnou výrobu mimořádně příznivé a bylo dosaženo rekordních výnosů u mnoha důležitých komodit. V letech 2017 a 2018 významně poklesla hodnota produkce rostlinné výroby a pohybovala se lehce přes 26 tis. Kč/ha. Pokles byl dán snížením výnosů jednotlivých plodin k průměrným hodnotám, především u obilovin a olejnin. Rok 2018 byl také ovlivněn extrémním suchem a teplem, které způsobilo krizi v sektoru krmných plodin. Jejich podíl na produkci RV se u podniků této specializace pohybuje pod 5 %, sucho však ovlivnilo růst a vývoj všech plodin. Významně zasaženy byly olejniny, okopaniny i zelenina. V letech 2019 a 2020 hodnota rostlinné produkce opět stoupla a blíží se k 28 tis. Kč/ha. V obou letech se plodiny musely opět vyrovnávat s extrémní v počasí. Sucho a vysoké teploty se střídaly s náhlými jarními mrazy, přívalovými dešti, krupobitím a v roce 2019 i významnou kalamitou přemnožených hrabošů. Nízké výnosy a cukernatost, zapříčiněné nevyhovujícím počasím, doprovázené dramatickým poklesem cen a zároveň i snížením pěstebních ploch v obou letech vyústily v krizi v pěstování cukrovky.

Produkce rostlinné výroby je ovlivněna jak aktuálním výnosem v daném roce, tak vývojem cen na trhu. Podíl skupin pěstovaných plodin na produkci zůstává v dlouhodobém srovnání stabilní. Nejvýznamnější skupinou s přibližně 50% podílem na produkci RV jsou u podniků polní výroby dlouhodobě obiloviny. Druhou nejvýznamnější komoditu představují olejniny (v průměru 25 % produkce). Z ostatních významných plodin podniky této specializace pěstují cukrovku (okolo 6 % produkce RV), brambory (do 5 %) a zeleninu (přibližně 6 % produkce RV). Pěstování zeleniny se však věnují převážně podniky právnických osob. Ostatní plodiny, jako průmyslové plodiny, krmné a proteinové plodiny nebo ovoce jsou pěstovány jen okrajově.

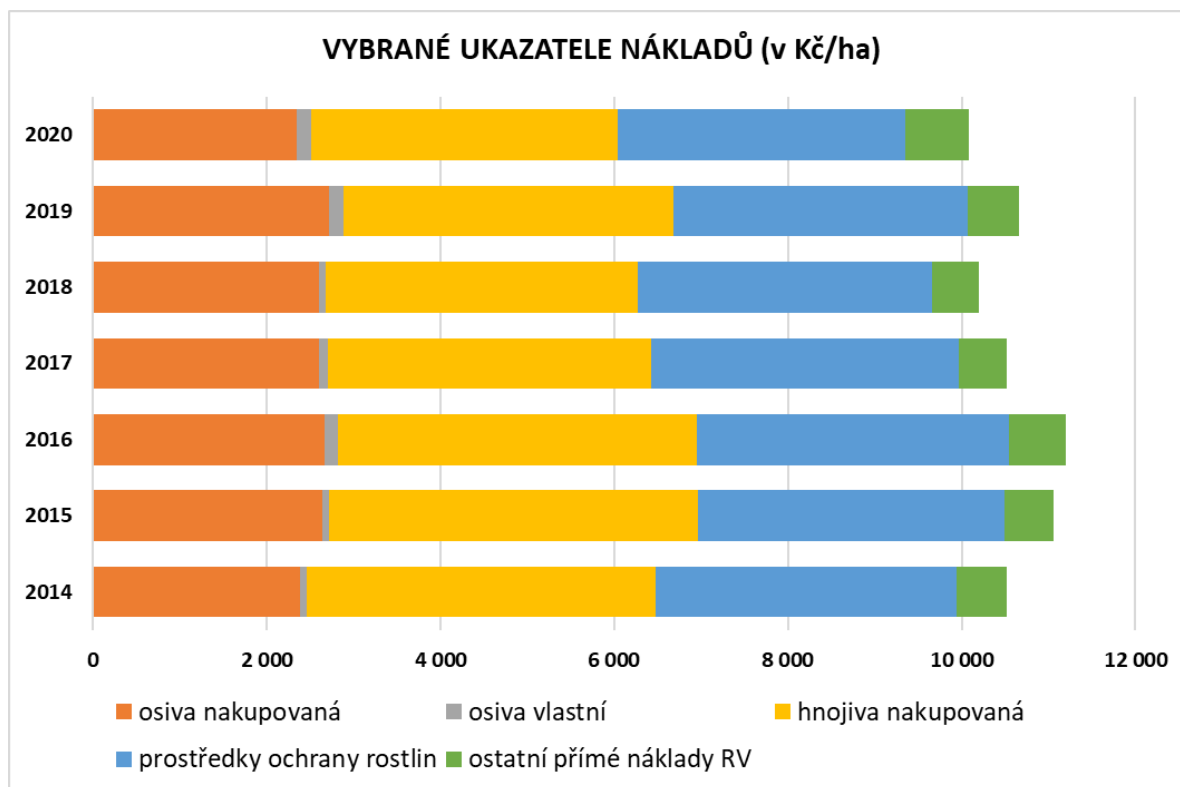
Produkce rostlinné výroby v přepočtu na jeden hektar u podniků, které hospodaří v oblastech ANC, dosahuje 77,3 % (22 701 Kč/ha) produkce RV podniků mimo oblasti s přírodními omezeními (29 386 Kč/ha). V produkci obilovin na hektar dosahují podniky lokalizované do oblastí ANC průměrně 78,5 % produkce podniků mimo ANC a v produkci olejnin průměrně 96,5 % produkce podniků mimo znevýhodněné oblasti. Naproti tomu, hodnota produkce krmných plodin je u podniků v oblastech ANC o polovinu (50,9 %) vyšší než u podniků mimo tyto oblasti.

Náklady

Specifické náklady rostlinné výroby zahrnují náklady na osivo, nakupovaná hnojiva, prostředky ochrany rostlin a další přímé náklady, do nichž jsou započteny jak náklady na materiál (obaly, aditiva pro úpravu apod.), tak agrochemické a agrotechnické služby. Cena osiv se přirozeně odvíjí od hodnoty pěstovaných plodin. V roce 2014 tvořila nakupovaná osiva v průměru 97,2 % z hodnoty nákladů na osivo a sadbu, v posledních dvou letech se však významně zvýšil podíl vlastních osiv. Nejčastěji využívají podniky vlastní osiva u obilovin a hořčice. Hodnota nakupovaných osiv představovala v roce 2020 pouze 93,4 %. V podnicích právnických osob stoupl podíl využívaných vlastních osiv ve sledovaném období z necelých 3 % na téměř 9 % z celkové hodnoty spotřebovaného osiva. Podniky fyzických osob si zajišťují osivo a sadbu z vlastních zdrojů pouze z 2 % a tento podíl postupně klesá. Podle údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ) došlo v letech 2019 a 2020 k významnému zvýšení ceny osiva u jarního ječmene a řepky a ceny sadby brambor.

Náklady na nakupovaná hnojiva se v průběhu let 2014-2020 snížily u podniků specializovaných na polní výrobu ze 4 014 Kč/ha na 3 527 Kč/ha. Pokles je dán především významným, téměř 20% snížením ceny minerálních hnojiv (ČSÚ). Podle dat ČSÚ se množství aplikovaného NPK v daném období neměnilo, došlo pouze ke zvýšení použití vápenatých hnojiv. Aplikace statkových hnojiv (hnůj, kejda, močůvka) zůstává v rámci celé republiky také relativně stálá, významně se však zvýšily aplikace organických hnojiv (kompost, digestát). Podniky polní výroby však využívají především minerální hnojiva. Společně s poklesem nákladů na hnojiva došlo k mírnému snížení nákladů na používané prostředky ochrany rostlin (z 3 470 Kč/ha na 3 312 Kč/ha).

Jak již bylo uvedeno, produkce RV na hektar podniků lokalizovaných do oblastí s přírodními omezeními dosahuje necelých 80 % produkce podniků mimo oblasti ANC. Podobně i specifické náklady na rostlinnou výrobu se v oblastech ANC pohybují na úrovni 70-80 % specifických nákladů podniků mimo oblasti ANC.

Závěr

Struktura produkce rostlinné výroby se v posledních 7 letech nijak zásadně nezměnila. Přesto není možné pominout současné změny klimatu (zvýšení průměrné teploty, extrémní výkyvy počasí), kterým se budou muset zemědělci přizpůsobit. Ať už obměnou pěstovaných plodin nebo využitím vyšlechtěných odolných odrůd. Mezi aktuální požadavky Evropské unie patří i snižování množství používaných hnojiv a prostředků ochrany rostlin. Náklady na nakupovaná hnojiva ve sledovaném období poklesly díky nižší ceně, množství zůstalo stejné. V průběhu roku 2021 však došlo podle údajů ČSÚ k prudkému zvýšení cen minerálních hnojiv o 33-160 %, spotřeba oproti tomu poklesla pouze o 4,5 %. Kvůli současné situaci na Ukrajině se zemědělství potýká s nedostatkem surovin pro výrobu hnojiv, a tím i jejich dalším výrazným zdražováním. Podniky orientované na polní výrobu jsou, vzhledem k vysokému podílu používaných minerálních hnojiv, v tomto ohledu velmi citlivou skupinou.